

Tytuł I. Przepisy ogólne

Dział I. Zakres obowiązywania ustawy

Literatura: J. Ciechanowicz-McLean, Z. Bukowski, B. Rakoczy, Prawo ochrony środowiska. Komentarz, Warszawa 2008; Z. Bukowski, Zrównoważony rozwój w systemie prawa, Toruń 2009; K. Gruszecki, Prawo ochrony środowiska. Komentarz, Warszawa 2016.

Art. 1. [Zakres przedmiotowy]

Ustawa określa zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zrównoważonego rozwoju, a w szczególności:

- 1) zasady ustalania:
 - a) warunków ochrony zasobów środowiska,
 - b) warunków wprowadzania substancji lub energii do środowiska,
 - c) kosztów korzystania ze środowiska;
- 2) (uchylony)
- 3) (uchylony)
- 4) obowiązki organów administracji;
- 5) odpowiedzialność i sankcje.

Spis treści

	Nb		Nb
I. Przepisy art. 1 w systematyce ustawy	1	A. Kwestia „ochrony środowiska” i „zasad ochrony środowiska”	7–9
1. Zakres przedmiotowy ustawy – Prawo ochrony środowiska	1	1. Słowniczek	7
II. Wymagania zrównoważonego rozwoju i powiązanie z przepisami Konstytucji RP	2–3	2. Konstrukcja przepisu	8
1. Wymagania zrównoważonego rozwoju	2	3. Niekonsekwencja logiczno-językowa	9
2. Zgodność z Konstytucją RP	3	B. Ochrona zasobów środowiska	10–11
III. Zadania władz publicznych w przepisach ustawy – Prawo ochrony środowiska	4–6	1. Wykonywanie ochrony środowiska	10
1. Obowiązki organów administracji	4	2. Warunki ochrony zasobów środowiska	11
2. Zakres kompetencji przyznanych organom administracji	5	C. Ochrona przed zanieczyszczeniem	12–13
3. Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej	6	1. Ochrona przed zanieczyszczeniem	12
IV. Materialny zakres ustawy według art. 1	7–15	2. Programy dostosowawcze	13
		D. Koszty korzystania ze środowiska	14
		1. Określenie zasad kosztów korzystania ze środowiska	14
		E. Odpowiedzialność w ochronie środowiska	15
		1. Odpowiedzialność i sankcje	15

I. Przepisy art. 1 w systematyce ustawy

1. **Zakres przedmiotowy ustawy – Prawo ochrony środowiska.** Artykuł 1 ma charakter 1 typowy dla większości aktów rangi ustawowej dotyczących problemów prawa materialnego, w sposób ogólny charakteryzuje bowiem zakres zainteresowania ustawy. Użycie sformułowania „w szczególności” oznacza, że w wyliczeniu znalazły się tylko wybrane zagadnienia spośród objętych ustawą, przyjmując by należało, iż najistotniejsze. Z wyliczenia tego wykreślone zostały z dniem 15.11.2008 r. punkty 2 i 3, odnoszące się do kwestii dostępu do informacji o środowisku i udziału społeczeństwa w postępowaniach, w których są rozstrzygane sprawy z zakresu ochrony środowiska, jako że przepisy regulujące wskazane zagadnienia zostały z tym dniem z ustawy PrOchrŚrod wykreślone, przejęła je bowiem InfŚrodU.

Zagadnienia wskazane w art. 1 pkt 2 i 3 do systemu polskiego prawa ochrony środowiska wprowadzone zostały przepisami Konstytucji RP z 1997 r. (art. 74 ust. 3 i 4) oraz rozwinięte

w postanowieniach ustawy z 9.11.2000 r. o dostępie do informacji o środowisku i jego ochronie oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. Nr 109, poz. 1157 ze zm.). Ustawa ta z dniem wejścia w życie ustawy PrOchrŚrod przestała obowiązywać, zagadnienia nią regulowane były uwzględnione w działach IV–VI tytułu I, zaś od 15.11.2008 r. przejęła tę regulację InfŚrodU. Ocenę racjonalności i potencjalnych skutków tego posunięcia legislacyjnego zob. w „Ogólnej charakterystyce ustawy Prawo ochrony środowiska i jej miejsca w systemie przepisów o ochronie środowiska” (Nb 20).

II. Wymagania zrównoważonego rozwoju i powiązanie z przepisami Konstytucji RP

- 2 1. **Wymagania zrównoważonego rozwoju.** Artykuł 1, wskazując w sposób przykładowy główne zagadnienia regulowane ustawą, określa także wyjściowe założenia przyjętego sposobu regulacji normowanych zagadnień, poprzez odwołanie się do konieczności przestrzegania „wymagań zrównoważonego rozwoju”. Takie sformułowanie oznacza, że „wymagania zrównoważonego rozwoju” mają być traktowane jako główna wytyczna dla określania zasad ochrony środowiska i warunków korzystania z jego zasobów (tak też Z. Bukowski, *Zrównoważony rozwój w systemie prawa*, Toruń 2009, s. 465). Pojęcie „zrównoważony rozwój” definiowane jest w słowniczku ustawy (art. 3 pkt 50 – zob. komentarz do przepisu), wobec czego „wymagania zrównoważonego rozwoju” należałoby interpretować, zgodnie z definicją językową (zob. Słownik języka polskiego, PWN 2002, t. III, s. 761) jako zespoły warunków, które muszą być spełnione w trakcie określania zasad ochrony i warunków korzystania ze środowiska dla osiągnięcia celów i cech zrównoważonego rozwoju. Takie rozumienie wytycznej z art. 1 zdanie wstępne oznacza także, iż ideą ustawy, nazwanej „Prawem ochrony środowiska” jest nie przede wszystkim i bezwzględnie ochrona środowiska (rozumianego przez ustawę zresztą praktycznie jako środowisko przyrodnicze – zob. definicję pojęcia w art. 3 pkt 39), ale ochrona środowiska w powiązaniu z zaspokajaniem potrzeb człowieka i traktowanie obu zespołów wymagań w sposób równorzędny.
- 3 2. **Zgodność z Konstytucją RP.** Odwołanie się w art. 1 do „wymagań zrównoważonego rozwoju” wiąże postanowienia ustawy z regulacjami konstytucyjnymi. Zgodnie z art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”. Przepis konstruuje więc wytyczną dla realizacji przez aparat państwa podstawowych jego zadań, w tymże przepisie wymienionych a warto podkreślić, że za jedno z tych głównych zadań Konstytucja uznaje „ochronę środowiska”. Tym samym ochrona środowiska zyskuje walor konstytucyjnego obowiązku, obciążającego państwo i jego aparat, zadania z tego zakresu państwo musi więc realizować. Sposób, w jaki te zadania powinny być wykonywane, dookreśla m.in. art. 74 Konstytucji RP – z równoległym uwzględnianiem potrzeb człowieka (art. 74 ust. 1 – państwo ma obowiązek zapewnić bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom) i wymagań ochrony środowiska (ust. 2 – obowiązkiem władz publicznych jest ochrona środowiska).

Blizsze przyjrzenie się wskazanym przepisom Konstytucji RP pozwala na stwierdzenie, iż zawierają one konstrukcję praktycznie taką samą, jak analizowane zdanie wstępne art. 1 – ochrona środowiska jest elementem zrównoważonego rozwoju, realizowana jest równolegle w interesie człowieka i środowiska. W takim sensie PrOchrŚrod, należałoby uznać za **główny akt rozwijający postanowienia Konstytucji RP związane z traktowaniem ochrony środowiska jako obowiązku państwa i jego aparatu**. Obciążające na podstawie ustawy określone organy państwa obowiązki regulowane PrOchrŚrod (ale oczywiście i innymi ustawami szczegółowymi) mają w ten sposób bezpośrednie źródło w Konstytucji RP, naruszenie tych obowiązków jest naruszeniem Konstytucji RP i powinno być oceniane w kategoriach odpowiedzialności konstytucyjnej. Używane w Konstytucji RP pojęcie „władze publiczne” obejmuje cały aparat państwa.

III. Zadania władz publicznych w przepisach ustawy – Prawo ochrony środowiska

- 4 1. **Obowiązki organów administracji.** Podniesione wyżej stwierdzenia podkreśla także i sam przepis art. 1 wskazując w pkt 4 dokonanej w nim wyliczenia, że postanowienia

ustawy w zakresie wskazanym w zdaniu wstępnym normują „obowiązki organów administracji”. Adresaci obowiązków określani zostali wprawdzie wężiej, niż w powoływanych przepisach Konstytucji RP, „organy administracji” to tylko część aparatu państwa („władzy publicznej” według Konstytucji RP), jednak jest to część pełniąca główne funkcje wykonawcze i do niej przede wszystkim kierowane są postanowienia ustawy związane z kształtowaniem zasad ochrony i korzystania ze środowiska. Aparat administracji, wykonując zadania związane z wykonywaniem funkcji państwa i zaspokajaniem różnorodnych potrzeb społecznych, ma obowiązek podejmować także zadania z zakresu ochrony środowiska. Nie oznacza to jednak równocześnie, że inne organy „władzy publicznej” zadaniami takimi nie są obciążone, oczywiście są również, w zakresie przydzielonych im zadań i kompetencji.

2. Zakres kompetencji przyznaných organom administracji. Ustawa określa obowiązki organów administracji praktycznie w całym zakresie swojej treści, kwestia ta nie została ograniczona wyłącznie do przepisów zawartych w tytule VII ustawy „Organy administracji oraz instytucje ochrony środowiska”. Ten fragment ustawy dotyczy zagadnień o charakterze organizatorskim – w takim sensie, iż jego postanowienia starają się zorganizować system aparatu administracji podejmującego zadania z zakresu ochrony środowiska i określić podstawowe założenia podziału kompetencji pomiędzy różne człony tegoż aparatu. Materialny zakres tych kompetencji ustalają jednak inne przepisy, zawarte w różnych częściach ustawy, w szczególności dotyczących ochrony jakości środowiska (tytuł II), ochrony przed zanieczyszczeniem (tytuł III), poważnych awarii (tytuł IV), stosowania środków finansowych (dział V) czy nadzoru i egzekwowania odpowiedzialności z tytułu niewykonywania obowiązków związanych z ochroną środowiska (w szczególności dział III w tytule VI).

3. Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej. Zauważyć też należy, że powołany tytuł VI ustawy i jego nazwa, w której znalazło się słowo „instytucje” wskazują, iż dokonane w art. 1 wyczerpanie zagadnień będących przedmiotem zainteresowania ustawy i w tym zakresie ma charakter przykładowy, przepisy tytułu VI rzeczywiście bowiem nie odnoszą się tylko do organów administracji, powołują także i określają zadania takich instytucji, jak fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, będących państwową bądź samorządowymi jednostkami organizacyjnymi, wykonującymi istotne zadania służące ochronie środowiska, ale niemającymi statusu organów administracji. W tej części ustawy uregulowano także kwestie związane z organizacją, zadaniami i funkcjonowaniem organu doradczego ministra właściwego w sprawach środowiska, w postaci Państwowej Rady Ochrony Środowiska.

IV. Materialny zakres ustawy według art. 1

A. Kwestia „ochrony środowiska” i „zasad ochrony środowiska”

1. Słowniczek. We wstępnym zdaniu art. 1 użyto terminów o charakterze normatywnym, zdefiniowanych w słowniczku ustawy (art. 3) i wielokrotnie później w ustawie używanych. W szczególności chodzi tu o powoływany już wyżej w komentarzu do niniejszego przepisu (Nb 2) termin „zrównoważony rozwój” (zob. definicję w art. 3 pkt 50), będący także terminem używanym w Konstytucji RP (zob. art. 5), a także termin „ochrona środowiska” (zob. art. 3 pkt 13). Termin „ochrona środowiska” pojawia się w kontekście stwierdzenia wskazującego, iż ustawa określa „zasady ochrony środowiska”, którego to stwierdzenia nie należałoby w tym miejscu odnosić do „zasad prawa” czy też „zasad” rozumianych jako pewne fundamentalne dla danej działalności wytyczne, ściśle wiążące ich adresatów, chociaż w ustawie można znaleźć przepisy konstruujące właśnie „zasady” w obu tych rozumieniach. W komentowanym przepisie słowo „zasady” użyte zostało raczej jako wskazanie roli przepisów ustawy, założonej jako akt dla tej dziedziny stosunków społecznych o charakterze ogólnym.

2. Konstrukcja przepisu. Patrząc na określenie użyte w zdaniu wstępnym z takiego punktu widzenia należałoby stwierdzić, że od strony logicznej cała konstrukcja art. 1 jest wątpliwa. Zagadnienia zawarte w przykładowym wyczerpaniu w całości trudno byłoby określić jako właśnie „zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów”, taki charakter mają chyba tylko kwestie wskazane w pkt 1, trudno natomiast tak nazwać np. „obowiązki organów

administracji”. Korzystniejszym dla konstrukcji całego artykułu byłoby prawdopodobnie połączenie zdania wstępnego i treści pkt 1, pkt 4 i 5 powinny być natomiast ujęte w przepisie odrębnym, wskazującym inne kwestie będące przedmiotem regulacji ustawowej.

- 9 3. **Niekonsekwencja logiczno-językowa.** Patrząc na treść art. 1 pod kątem logiczno-językowym można mieć również zastrzeżenia do powiązania zdania wstępnego z pkt 1 wyliczenia. W treści mamy bowiem do czynienia ze sformulowaniem następującym – „Ustawa określa ... zasady ochrony ... i warunki korzystania z zasobów środowiska ... w szczególności ... zasady ustalania warunków ochrony zasobów... , warunków wprowadzania substancji ...”. Pewne kwestie wydają się być powtórzone, trudne jest także powiązanie wyliczenia ze sformułowaniami zawartymi w zdaniu wstępnym – czy np. przepis wskazuje, iż określenie przez ustawę „warunków korzystania z zasobów” odbywa się przez określenie „zasad ustalania warunków ochrony zasobów”? Ta niekonsekwencja jest o tyle kłopotliwa, że poważnie utrudnia ustalenie, w oparciu o art. 1, głównych celów ustawy, co powinno być punktem wyjścia dla dalszego prowadzenia wykładni teleologicznej przepisów szczegółowych. Tym niemniej taką próbę warto podjąć.

B. Ochrona zasobów środowiska

- 10 1. **Wykonywanie ochrony środowiska.** Przyjąć by należało, że zdanie wstępne przepisu art. 1 oraz pkt 1 lit. a i b określają zarówno merytoryczny, co do pojęcia użytego w jej tytule – ochrona środowiska, zakres obowiązywania ustawy, jak i podstawowe założenie sposobu realizacji tej ochrony. Jak wskazano już wyżej, odwołując się do postanowień Konstytucji RP (Nb 2) ochrona środowiska powinna według ustawodawcy być wykonywana równoległe i dwutorowo – poprzez ustalanie warunków ochrony zasobów, w tym szczególności wymagań dotyczących jakości tych zasobów, oraz zasad korzystania z tych zasobów, w tym w szczególności zasad wprowadzania do środowiska substancji lub energii (czyli dokonywania emisji – zob. definicję w art. 3 pkt 4). Podstawowym założeniem co do sposobu realizacji ochrony jest wobec powyższego przyjęcie, że ochrona dopuszcza korzystanie z zasobów środowiska, ale pod warunkiem uwzględnienia wymagań zrównoważonego rozwoju w formule ustalonej ustawą.
- 11 2. **Warunki ochrony zasobów środowiska** są ustalane przede wszystkim w tytule II ustawy. Ustalenia tego ustawa dokonuje w dwojaki sposób – po pierwsze, jest to tylko wskazanie generalnych zasad ochrony danego elementu, które to zasady są precyzowane poprzez odwołanie do przepisów szczególnych (biosfera, woda, kopaliny – dział III, VII i VIII w tytule II), po drugie zaś zasady generalne ustawa rozwija w dalszych swoich przepisach (powietrze, gleba i ziemia – dział II, IV–VI w tytule II). Szczególną uwagę przepisy ustawy zwracają na zasady ochrony jakościowej, zwłaszcza co do ustalania wymagań, jakim pod tym względem środowisko powinno odpowiadać, konstruując w tym celu standardy jakości środowiska, także badania przestrzegania tych wymagań i podejmowania działań zmierzających do przywrócenia standardów naruszonych (tu głównie dział I w tytule II).

C. Ochrona przed zanieczyszczeniem

- 12 1. **Ochrona przed zanieczyszczeniem.** Wyjątkowo ważne wydają się być w ustawie przepisy dotyczące ochrony przed zanieczyszczeniem, a więc postanowienia określające zasady kształtowania emisji, zawarte głównie w tytule III. Przepisy te formułują zarówno wymagania materialne, konieczne dla zapewnienia wymaganego poziomu dopuszczalnej emisji (dział I–III w tytule III), jak również zasady ustalania tego poziomu oraz narzędzia prawne, za pomocą których cele te miałyby być osiągnięte. Wśród tego typu narzędzi podstawowe funkcje powinny pełnić ogólne standardy emisyjne oraz pozwolenia emisyjne, za pomocą których następować będzie precyzowanie indywidualnego poziomu dopuszczalnej emisji (dział IV w tytule III). Z instytucją pozwoleń emisyjnych, a dokładniej jednej z ich kategorii – pozwoleń zintegrowanych, związany jest tytuł VIII, regulujący zasady wyjątkowego określania treści takiego pozwolenia w oznaczonych sytuacjach.
- 13 2. **Programy dostosowawcze.** Przepisy tego ostatniego fragmentu ustawy od początku miały jednak charakter tymczasowy, co wynikało z założeń przyjętych w samej konstrukcji „programów dostosowawczych”, przewidzianych do wypełnienia ściśle określonej funkcji (zapewnienia

wdrożenia do praktyki skomplikowanych wymagań pozwoleń zintegrowanych). Warto jednak zwrócić uwagę, że w instytucji „programów dostosowawczych” znalazła się pewna konstrukcja prawna, pomyślana bardziej dalekosiężnie, a dla której programy dostosowawcze miały być pewnego rodzaju poligonem doświadczalnym. Chodziło o negocjacyjny tryb ustalania treści programu, który to tryb był rozważany jako perspektywnie możliwy do zastosowania przy ustalaniu treści i innych rozstrzygnięć, mających postać aktów administracyjnych, zwłaszcza dla przykładu pozwoleń zintegrowanych. Koncepcja jednak na razie nie ma oficjalnie dalszych konsekwencji, sama instytucja „programów dostosowawczych” okazała się rzadko wykorzystywana w praktyce, stąd i ocena możliwości wprowadzenia idei trybu negocjacyjnego jest na tej podstawie trudna.

D. Koszty korzystania ze środowiska

1. **Określenie zasad kosztów korzystania ze środowiska.** Istotne znaczenie dla określenia 14 zakresu zainteresowania ustawy, z punktu widzenia próby ustalenia pewnej „filozofii” podejścia tego aktu do formuły korzystania ze środowiska, w kontekście jego ochrony, ma stwierdzenie zawarte w lit. c pkt 1, według którego jednym z celów ustawy jest określenie zasad ustalania kosztów korzystania ze środowiska. Sformułowanie takie oznacza, iż, co do zasady, ustawa wychodzi z założenia, że zasoby środowiska nie mają charakteru dóbr wolnych, korzystanie z nich powinno bowiem być wycenione zaś korzystający odpowiednimi należnościami. Zagadnienia te regulowane są przepisami zawartymi w tytule V ustawy, poświęconym środkiem finansowo-prawnym wykorzystywanym dla osiągnięcia celów ochrony środowiska, przy czym środki te realizują nie tylko cel wskazany w pkt 1 lit. c, a więc mają za zadanie odzwierciedlać koszty ponoszone przez wskazane podmioty za korzystanie ze środowiska, pełnią także funkcje sankcji finansowych związanych z określonymi naruszeniami obowiązków ochronnych, a więc działają i dla realizacji założenia wskazanego w art. 1 pkt 5. Warto też zwrócić uwagę, że kwestia zwrotu kosztów korzystania z takiego zasobu środowiska, jakim są wody, bardzo mocno została podkreślona w przepisach nowej ustawy PrWod.

E. Odpowiedzialność w ochronie środowiska

1. **Odpowiedzialność i sankcje.** Odwołanie się w art. 1 do regulowania przepisami 15 PrOchrŚrod kwestii odpowiedzialności i sankcji oczywiście po pierwsze, dotyczy tych zagadnień w kontekście ochrony środowiska, po drugie zaś jest wskazaniem o charakterze ogólnym – ustawa te kwestie podejmuje, jednak regulacji w niej zawartych nie można traktować jako wyczerpujących zagadnienia związane z określeniem zakresu odpowiedzialności za realizację obowiązków związanych z ochroną środowiska i z ustaleniem sankcji z tytułu niewykonywania czy niewłaściwego wykonywania tych obowiązków. Jak wskazano już wyżej (zob. uwagi w „Ogólnej charakterystyce ustawy – Prawo ochrony środowiska i jej miejsca w systemie przepisów o ochronie środowiska”) PrOchrŚrod w kwestiach związanych z odpowiedzialnością dotyka głównie problemu w kontekście określania zasad odpowiedzialności za naruszenie obowiązków ochronnych określonych jej przepisami, ogólniejszy charakter mają tylko niektóre przepisy działu I w tytule VI (zwłaszcza rozszczenia z art. 323 i 326), także niektóre instrumenty odpowiedzialności administracyjnej (dział III w tytule VI).

Art. 2. [Wyłączenia]

1. Przepisów ustawy nie stosuje się do spraw uregulowanych w przepisach prawa atomowego.
2. Przepisów ustawy nie stosuje się także w zakresie:
 - 1) obowiązku posiadania pozwolenia,
 - 1a) wydawania decyzji o dopuszczalnym poziomie hałasu,
 - 2) ponoszenia opłat,
 w razie prowadzenia działań ratowniczych.
 - 2a. Przepisów ustawy nie stosuje się także w zakresie hałasu powstającego w związku z powszechnym korzystaniem ze środowiska.
3. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2018 r. poz. 412 i 650).
4. Zasady ochrony morza przed zanieczyszczeniem przez statki oraz organy administracji właściwe w sprawach tej ochrony określają przepisy odrębne.

Spis treści

	Nb		Nb
I. Rola przepisów art. 2 w ustaleniu zakresu obowiązywania ustawy	1–3	5. Pozwolenie	9
1. Zagadnienia wyłączone spod zakresu obowiązywania ustawy – Prawo ochrony środowiska	1	6. Ponośzenie opłat	10
2. Konstrukcja art. 2	2	7. Rodzaje opłat	11
3. Monitoring środowiska	3	8. Opłaty podwyższone	12
II. Wyłączenia dotyczące prawa atomowego	4	9. Nowelizacja PrOchrŚrod	13
1. Wyłączenia o charakterze generalnym	4	10. Zwolnienie z obowiązku posiadania pozwolenia na pobór wody	14
III. Wyłączenia związane z prowadzeniem działań ratowniczych	5–16	11. Obowiązki pomiarowe i ewidencyjne	15
1. Wyłączenie o charakterze materialnym	5	12. Stosowanie przepisów	16
2. Działania ratownicze	6	IV. Ochrona informacji niejawnych	17–18
3. Obowiązki objęte wyłączeniem	7	1. Informacje niejawne	17
4. Decyzja o dopuszczalnym poziomie hałasu	8	2. Ocena charakteru danej informacji	18
		V. Regulacje związane z ochroną morza	19
		1. Ochrona morza	19

I. Rola przepisów art. 2 w ustaleniu zakresu obowiązywania ustawy

1 1. Zagadnienia wyłączone spod zakresu obowiązywania ustawy – Prawo ochrony środowiska. Przepisy zawarte w art. 2, podobnie jak przepisy zawarte w art. 1, ustalają zakres stosowania PrOchrŚrod, w tym przypadku jednak na zasadzie negatywnej, wskazane zagadnienia wyłączając spod zakresu jej obowiązywania. Konstrukcja taka oznacza, że przy łącznym rozpatrywaniu obu artykułów zawartych w dziale I tytułu I, określających zgodnie z nazwą działu „Zakres stosowania przepisów ustawy”, wyłączenia wskazane w art. 2 mają charakter wyjątku od generalnego określenia zawartego w art. 1, czyli dotyczą spraw związanych z ochroną środowiska i korzystaniem z jego zasobów.

2 2. Konstrukcja art. 2 nie jest jednolita, wyłączenia w nim wyliczone oparto na różnych kryteriach przedmiotowych, mają także różny charakter prawny. W części bowiem wyłączają stosowanie przepisów PrOchrŚrod całkowicie, w części w określonego rodzaju sytuacjach, w części zaś określają wzajemny stosunek przepisów regulujących określone kwestie i postanowień PrOchrŚrod. W całości przepisy art. 2 stanowią jednak wyliczenie o charakterze zamkniętym, innego rodzaju wyłączeń spod zakresu obowiązywania przepisów ustawy PrOchrŚrod, w odniesieniu do spraw wskazanych w art. 1, nie przewidziano. Większość przepisów zawartych w art. 2 była nowelizowana.

3 3. Monitoring środowiska. W pierwotnej wersji przepisu wyłączenie nie dotyczyło kwestii dostępu do informacji o środowisku i jego ochronie oraz gromadzenia i rozpowszechniania informacji w ramach państwowego monitoringu środowiska, regulowanych ówczesnie postanowieniami zawartymi w tytule I dziale I rozdziale 1 (dostęp do informacji) i rozdziale 2 (monitoring). Po wejściu w życie InfŚrodU art. 2 ust. 1 został jej przepisami zmieniającymi znowelizowany poprzez wykreślenie z niego całej części dotyczącej „wyjątku od wyjątku”, chociaż rozdziale 2 działu IV w PrOchrŚrod pozostał. Oznaczałoby to, że monitoring środowiska w rozumieniu przepisów tego rozdziału kwestii regulowanych ustawą z 29.11.2000 r. – Prawo atomowe (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 792 ze zm.) nie dotyczy, chociaż art. 26 ust. 1 pkt 5 stwierdzał, iż w ramach państwowego monitoringu środowiska zbierane są informacje dotyczące m.in. promieniowania jonizującego (pojęcie definiowane jest w art. 3 pkt 33 PrAtom).

Wygląda to na pewną niekonsekwencję ustawodawcy, którą można spróbować ograniczyć przez przyjęcie założenia, iż państwowy monitoring środowiska ma charakter ogólniejszy, wobec czego odpowiednie informacje w nim powinny się znaleźć. Organem odpowiedzialnym za gromadzenie informacji dotyczących promieniowania jonizującego jest prezes Państwowej Agencji Atomistyki, zobowiązany na podstawie art. 72 PrAtom do dokonywania systematycznej oceny sytuacji radiacyjnej kraju. Informacje w ramach tej oceny pozyskiwane, odnoszące się do promieniowania jonizującego, są włączane do danych państwowego monitoringu na zasadach określonych wcześniej w art. 27 PrOchrŚrod. Od 1.1.2019 r. regulacje dotyczące państwowego monitoringu środowiska przeniesione zostały do art. 23 ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska

(art. 1 pkt 16 ustawy z 20.7.2018 r. o zmianie ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2018 r. poz. 1479).

II. Wyłączenia dotyczące prawa atomowego

1. Wyłączenia o charakterze generalnym. Przepis ust. 1 zawiera generalne wyłączenie 4 obowiązywania PrOchrŚrod w odniesieniu do zagadnień regulowanych przepisami prawa atomowego. W określeniu tym chodzi o ustawę PrAtom wraz z przepisami wykonawczymi, transponującą kilka aktów prawa unijnego, ale także szereg umów międzynarodowych (konwencje wiedeńskie z lat 1980–1997), dotyczących takich kwestii, jak ochrona fizyczna materiałów jądrowych, pomoc w przypadku awarii jądrowej i zagrożenia radiologicznego, bezpieczeństwo jądrowe, postępowanie z wypalonym paliwem i odpadami jądrowymi. Konstrukcja wyłączenia jest oparta o założenia prawa unijnego, gdzie również zasadą jest regulowanie tego rodzaju kwestii przepisami odrębnymi od przepisów o ochronie środowiska, uwzględniającymi odpowiednie porozumienia międzynarodowe. Podobne wyłączenia zawierają inne akty polskiego prawa ochrony środowiska, jak np. OdpadyU, której przepisy nie mają zastosowania do odpadów jądrowych.

III. Wyłączenia związane z prowadzeniem działań ratowniczych

1. Wyłączenie o charakterze materialnym. Wyłączenie określone w ust. 2 ma charakter 5 materialny, we wskazanych sytuacjach szczególnych, określonych poprzez ustalenie rodzaju prowadzonych działań („działania ratownicze”), zwalnia z przestrzegania wyliczonych obowiązków, przy czym wyliczenie ma charakter zamknięty, nie pozwala więc na dokonywanie wykładni poszerzającej (tak też w odniesieniu do tego przepisu *B. Rakoczy, J. Ciechanowicz-McLean, Z. Bukowski, B. Rakoczy, Prawo ochrony środowiska. Komentarz, Warszawa 2008, s. 37*).

2. Działania ratownicze. Pojęcie „działań ratowniczych” w ustawie PrOchrŚrod nie zostało 6 dookreślone, można więc próbować odwołać się do innych definicji funkcjonujących na gruncie obowiązującego ustawodawstwa. Wprost tego pojęcia dotyczy definicja zawarta w art. 2 pkt 2 ustawy z 24.8.1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 620 ze zm.). Według definicji „działania ratownicze” to każda czynność podjęta w celu ochrony życia, zdrowia, mienia lub środowiska, a także likwidacji przyczyn powstania pożaru, wystąpienia klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia. Pojęcie określone jest więc stosunkowo szeroko, określone działania do kategorii „działań ratowniczych” mają być kwalifikowane poprzez ocenę celu ich podejmowania, która to ocena może mieć charakter subiektywny. Jak się jednak wydaje, za główną cechą takich działań, istotną z punktu widzenia celu wyłączenia tych sytuacji spod mocy obowiązującej niektórych wymagań PrOchrŚrod, należałoby uznać fakt, że konieczność ich podjęcia będzie miała charakter nagły, wymuszony określonymi sytuacjami faktycznymi, zaś same działania będą działaniami incydentalnymi, jednostkowymi, nie będą prowadzone w sposób powtarzalny przez dłuższe okresy czasu.

Działania ratownicze nie muszą więc być podejmowane wyłącznie przez organ, do którego adresowane są w pierwszym rzędzie przepisy ustawy o ochronie przeciwpożarowej (czyli Państwową Straż Pożarną), obowiązkiem ich podejmowania przepisy obciążają różne organy i instytucje, wchodzące w skład krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (rozdział 3 ustawy o ochronie przeciwpożarowej). W rozumieniu art. 2 ust. 2 PrOchrŚrod działania takie mogą być jednak prowadzone również przez jakikolwiek inny podmiot, praktycznie przez każdego, decyduje bowiem ich charakter a nie podmiot realizujący.

3. Obowiązki objęte wyłączeniem. Wyłączenie stosowania przepisów PrOchrŚrod w art. 2 7 ust. 2 dotyczy dwóch typów obowiązków przewidywanych ustawą – obowiązku uzyskania określonego rodzaju zgody administracyjnej oraz obowiązku poniesienia opłaty. W pierwszym przypadku przepis zawiera dwie nieco różniące się konstrukcje – zwalnia z obowiązku posiadania pozwolenia (ma być wyłączone stosowanie przepisów o obowiązku uzyskania pozwolenia) bądź wyłącza stosowanie przepisów dotyczących wydawania decyzji o dopuszczalnym poziomie hałasu (tu przepis nie mówi o zwolnieniu z obowiązku posiadania takiej decyzji). Różnica wynika z różnego charakteru obu typów decyzji, pozwolenia wydawane są na wniosek, składany właśnie

w realizacji obowiązku obciążającego określony podmiot, zaś decyzje o dopuszczalnym poziomie hałasu z urzędu, w razie stwierdzenia przez właściwy organ zaistnienia określonych okoliczności.

- 8 4. Decyzja o dopuszczalnym poziomie hałasu.** Ta ostatnia decyzja wydawana jest na podstawie art. 115a ust. 1 PrOchrŚrod w przypadku stwierdzenia przez organ ochrony środowiska, na podstawie pomiarów własnych, pomiarów dokonanych przez Głównego Inspektora Ochrony Środowiska lub pomiarów podmiotu obowiązującego do ich prowadzenia, że poza zakładem, w wyniku jego działalności, przekroczone są dopuszczalne poziomy hałasu. Wyłączenie będzie więc polegało na niewydawaniu decyzji w sytuacji, w której ponadnormatywny hałas powstał wskutek funkcjonowania określonego zakładu, ale w związku z prowadzeniem działań ratowniczych. Wyłączenie nie będzie natomiast w ogóle dotyczyło sytuacji, w której ponadnormatywny hałas, w przypadku prowadzenia działań ratowniczych, powstał w związku z eksploatacją dróg, linii kolejowych, linii tramwajowych, kolei linowych, portów oraz lotnisk lub z działalnością osoby fizycznej niebędącej przedsiębiorcą, bowiem wówczas przepisy i tak nie przewidują skierowania do takich podmiotów wskazanej decyzji.
- 9 5. Pozwolenie.** Użyte w art. 2 ust. 2 pojęcie „pozwolenie” nie zostało w samym przepisie dookreślone, chodzić więc by miało o wszelkie decyzje administracyjne tak w przepisach ustawy nazwane. Jednakże, zgodnie z definicją zawartą w art. 3 pkt 29, przy użyciu tego pojęcia bez bliższego określenia należy je odnieść do pozwolenia na wprowadzanie do środowiska substancji lub energii, o którym mowa w art. 181 ust. 1 ustawy, a więc tzw. pozwolenia emisyjnego (z tym, że zarówno sektorowego, jak i zintegrowanego). Wyłączenie, biorąc pod uwagę konstrukcję przepisów dotyczących pozwoleń, które to decyzje mają charakter prewencyjny (należy je uzyskać przed podjęciem działalności mogącej skutkować określoną emisją), zaś obowiązek ich uzyskania pojawia się w odniesieniu do określonego typu instalacji, często wyodrębnianych na podstawie wskazanych parametrów, należałoby faktycznie odczytać w ten sposób, iż w sytuacji, w której wskutek działań ratowniczych jednostkowo przekroczone zostaną parametry, warunkujące zaistnienie obowiązku uzyskania pozwolenia, podmiot takiego pozwolenia nieposiadający nie będzie z tego tytułu podlegał odpowiedzialności. **Nie ma** wobec tego także **obowiązku uwzględniania możliwego przekroczenia takich parametrów**, w związku z prowadzeniem działań ratowniczych, przy ocenie istnienia obowiązku uzyskania pozwolenia i określenia jego typu.
- 10 6. Ponoszenie opłat.** Wyłączenie stosowania przepisów PrOchrŚrod, w przypadku prowadzenia działań ratowniczych, dokonane art. 2 ust. 2 pkt 2, dotyczy „ponoszenia opłat”. Użyto tu szerokiego określenia „opłaty” co zobowiązuje do wyciągnięcia wniosku, iż chodzi o wszelkie opłaty przewidywane przepisami ustawy. Przepis odwołuje się więc, przy użyciu takiego szerokiego określenia, zarówno do art. 273 ust. 1 PrOchrŚrod określającego rodzaje opłat za korzystanie ze środowiska, jak i art. 292, przewidującego ponoszenie opłat podwyższonych. Co prawda przepisy PrOchrŚrod przewidują **jeszcze jeden typ opłaty**, w postaci opłaty rejestracyjnej ponoszonej przy składaniu wniosku o wydanie pozwolenia zintegrowanego, jednak wyłączenie obowiązku poniesienia takiej opłaty praktycznie nie będzie wchodziło w grę. Wiąże się on z uzyskiwaniem pozwolenia, a w przypadku działań ratowniczych i sam obowiązek uzyskania pozwolenia został wyłączony w tym samym przepisie w pkt 1.
- 11 7. Rodzaje opłat.** Artykuł 273 ust. 1 wylicza obecnie trzy rodzaje opłat za korzystanie ze środowiska, wyłączenie stosowania dotyczy całego przepisu, a więc wszystkich przewidzianych rodzajów opłat. Oznacza to, że zwolnione z opłat będzie m.in. składowanie odpadów powstałych w trakcie prowadzenia takich działań. W tym przypadku chodzi jednak tylko o opłaty z tytułu korzystania ze środowiska ponoszone w związku ze złożeniem odpadów na składowisku, wyłączenie nie obejmuje ewentualnej opłaty z tytułu wykonania usługi polegającej na przyjęciu odpadów do składowania. Z przepisu art. 273 ust. 1 zostały wyłączone kwestie opłat dotyczących wprowadzania ścieków do wód lub do ziemi i z tytułu poboru wody, aktualnie regulowane przepisami PrWod.
- 12 8. Opłaty podwyższone,** przewidziane w art. 292 ust. 1, dotyczą sytuacji, w której określone działania polegające na korzystaniu ze środowiska – praktycznie takie same, jak objęte obowiązkiem ponoszenia opłat za korzystanie ze środowiska – prowadzone są bez uzyskania

wymaganej decyzji administracyjnej. Zwolnienie z obowiązku poniesienia opłaty podwyższonej wydaje się oczywiste w odniesieniu do sytuacji, w której przepisy art. 2 zwalniają także z obowiązku uzyskania pozwolenia emisyjnego – skoro na emisję powodowaną prowadzeniem działań ratowniczych pozwolenia uzyskiwać nie trzeba, to nie ma powodu do stosowania sankcji z tytułu braku takiego pozwolenia.

9. **Nowelizacja PrOchrŚrod** dokonana w związku z przyjęciem nowego Prawa wodnego z 2017 r. wyłączyła z kategorii „pozwoleń emisyjnych” pozwolenia wodnoprawne na odprowadzanie ścieków. W związku z tym uznać należałoby, że przepis art. 2 ust. 2 pkt 1 nie dotyczy pozwoleń wodnoprawnych, kwestia ta podlega regulacji PrWod. **13**

10. **Zwolnienie z obowiązku posiadania pozwolenia na pobór wody.** Jeszcze bardziej kłopotliwe wnioski wypływają ze zwolnienia z opłaty podwyższonej przewidzianej w przypadku składowania odpadów. Ustawa PrOchrŚrod ani OdpadyU nie przewidują zwolnienia, w przypadku składowania odpadów pochodzących z działań ratowniczych, z obowiązku posiadania decyzji zatwierdzającej instrukcję eksploatacji składowiska, czyli praktycznie ujęcia w takiej instrukcji tego rodzaju odpadów. Tymczasem wyłączenie stosowania przepisów o opłatach podwyższonych skutkuje zwolnieniem z obowiązku poniesienia takiej opłaty w sytuacji, w której odpady pochodzące z działań ratowniczych składowane byłyby przy braku decyzji zatwierdzającej instrukcję. Jeszcze większe wątpliwości budzi zwolnienie z opłaty podwyższonej w sytuacji składowania odpadów w miejscu na ten cel nieprzeznaczonym, przewidywanej art. 293 ust. 3–5. Czy miałyby to oznaczać, że tego rodzaju odpady mogą być porzucone byle gdzie, bez żadnych ograniczeń i konsekwencji prawnych? Nieco tylko mniejszą wątpliwość powoduje zwolnienie z opłaty podwyższonej zastosowane w przypadku nielegalnego magazynowania (opłata jest przewidziana art. 293 ust. 2). **Magazynowanie** jest bowiem z założenia działaniem tymczasowym, ale jednak możliwym nawet przez okres do trzech lat (art. 25 ust. 4 OdpadyU). O ile można byłoby zgodzić się na złożenie odpadów pochodzących z działań ratowniczych w jakimś miejscu bez wymaganej na to zgody na krótki okres czasu (rzeczywiście tymczasowo), to faktycznie pełne wyłączenie przepisów o magazynowaniu również jest niewątpliwie niecelowe. W sumie więc generalne wyłączenie stosowania przepisów o opłatach, w przypadku opłat podwyższonych związanych ze składowaniem i magazynowaniem odpadów, wydaje się rozwiązaniem chybionym i niemającym związku z głównym celem wyłączenia, jakim wydaje się być zapewnienie skuteczności prowadzenia takich działań. **14**

11. **Obowiązki pomiarowe i ewidencyjne.** Zauważyć należy, że przyjmując założenie ścisłej interpretacji wyłączeń dokonanych w art. 2 (zob. wyżej, Nb 2), wyłączenie stosowania przepisów o opłatach nie oznacza wyłączenia obowiązków związanych z prowadzeniem różnorodnych ewidencji czy pomiarów, w oparciu o które ustalana jest wysokość opłat, obowiązki pomiarowe czy ewidencyjne pełnią bowiem również inne funkcje, nie są związane wyłącznie z ustalaniem wysokości opłat. **15**

12. **Stosowanie przepisów** ustawy przepisem art. 2 ust. 2a wyłączone zostało w odniesieniu do hałasu powstającego w związku z powszechnym korzystaniem ze środowiska. Biorąc więc pod uwagę definicję tej formy korzystania ze środowiska (zob. art. 4 ust. 1) chodzi praktycznie o hałas powodowany przez osoby fizyczne, jednak tylko w granicach określonych dopuszczalnym zakresem korzystania ze środowiska w tej właśnie formie (zob. komentarz do art. 4 ust. 1). Taki hałas nie podlega normowaniu na zasadach określonych przepisami działu V w tytule II. **16**

IV. Ochrona informacji niejawnych

1. **Informacje niejawne.** Przepis art. 2 ust. 3 zakłada, iż stosowanie postanowień ustawy PrOchrŚrod nie może prowadzić do naruszania przepisów związanych z ochroną informacji niejawnych [od 2.1.2011 r. są to przepisy ustawy z 5.8.2010 r. o ochronie informacji niejawnych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 412 ze zm.)]. Odesłanie do postanowień wskazanej w przepisie ustawy ma charakter generalny, w zakresie spraw niej uregulowanych ma ona charakter wobec ustawy PrOchrŚrod aktu szczególnego, którego przepisy mają pierwszeństwo w stosowaniu. Pod pojęciem „informacji niejawnych” wskazana ustawa rozumie informacje, których nieuprawnione **17**

ujawnienie spowodowałyby lub mogłyby spowodować szkody dla Rzeczypospolitej Polskiej albo byłoby z punktu widzenia jej interesów niekorzystne, niezależnie od formy i sposobu ich wyrażania, także w trakcie ich opracowania (art. 1 ust. 1). Zgodnie z ustawą informacje niejawne mogą zostać zaklasyfikowane jako „ściśle tajne”, „tajne”, „poufne” lub „zastrzeżone”, przy czym klauzulę tajności nadaje osoba, która jest uprawniona do podpisania dokumentu lub oznaczenia innego niż dokument materiału. Status „informacji niejawnej” ma każda z informacji, której nadano jedną z wymienionych klauzul, zaś jej przetwarzanie, czyli w szczególności, modyfikowanie, kopiowanie, klasyfikowanie, gromadzenie, przechowywanie, przekazywanie lub udostępnianie jest możliwe tylko na zasadach określonych ustawą, zróżnicowanych w zależności od nadanej informacji klauzuli. Ustawa wyraźnie stwierdza, że informacje niejawne mogą być udostępnione wyłącznie osobie dającej rękojmiej zachowania tajemnicy i tylko w zakresie niezbędnym do wykonywania przez nią pracy lub pełnienia służby na zajmowanym stanowisku albo wykonywania czynności zleconych.

- 18 2. Ocena charakteru danej informacji** powinna być prowadzona w sposób indywidualny, w odniesieniu do konkretnej informacji. Szczególne znaczenie ma kwestia wyłączenia jawności w odniesieniu do jawności akt sprawy i w związku z dostępem do informacji (te kwestie zostały wyłączone z PrOchrŚrod). W związku jednak z faktem, że postanowienia ustawy PrOchrŚrod są podstawą prawną do prowadzenia szeregu postępowań administracyjnych warto przytoczyć orzeczenia sądowe odnoszące się, z punktu widzenia ochrony informacji niejawnych, do udostępniania akt. I tak zgodnie z orzecznictwem wyłączenie jawności akt sprawy (części akt czy też określonych materiałów) w stosunku do strony ze względu na ochronę tajemnicy służbowej może nastąpić na podstawie art. 74 § 1 KPA ze względu na ważny interes państwowy, z uwzględnieniem przepisów ustawy z 22.1.1999 r. o ochronie informacji niejawnych dotyczących ochrony tajemnicy służbowej (wyr. NSA z 8.5.2008 r., II OSK 319/07, ONSAiWSA 2009, Nr 2, poz. 41). Sąd Najwyższy natomiast podkreślał, że odmowa udostępnienia prasie akt urzędowych, podobnie jak odmowa udzielenia informacji, może nastąpić jedynie ze względu na ochronę tajemnicy państwowej, urzędowej lub innej tajemnicy chronionej ustawą (wyr. SN z 1.6.2000 r., III RN 64/00, OSNAPiUS 2001, Nr 6, poz. 183).

V. Regulacje związane z ochroną morza

- 19 1. Ochrona morza.** Przepis art. 2 ust. 4 wyłącza spod zakresu obowiązywania ustawy PrOchrŚrod konkretnie wskazany zakres zagadnień, dotyczących ochrony morza przed zanieczyszczeniem przez statki. Należałoby uznać, że odwołanie do „przepisów odrębnych”, na które się ustawa w przepisie powołuje, oznacza konieczność uwzględnienia zarówno aktów prawa wewnętrznego, jak i odpowiednich umów międzynarodowych, a więc w szczególności międzynarodowej konwencji o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki, sporządzonej w Londynie 2.11.1973 r. wraz z załącznikami (Dz.U. z 1987 r. Nr 17, poz. 101; protokół dodatkowy z 1997 r., Dz.U. z 2005 r. Nr 202, poz. 1679), konwencji o ochronie środowiska morskiego obszaru Morza Bałtyckiego, przyjętej w Helsinkach 9.4.1992 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 28 poz. 346) czy konwencji o zapobieganiu zanieczyszczeniu mórz przez zatapianie odpadów i innych substancji, sporządzonej w Moskwie, Waszyngtonie, Londynie i Meksyku 29.12.1972 r. (Dz.U. z 1984 r. Nr 11, poz. 46 ze zm.).

W odniesieniu do przepisów wewnętrznych **główne znaczenie** w tej mierze mają postanowienia ustawy z 16.3.1995 r. o zapobieganiu zanieczyszczeniu morza przez statki (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 2000), w dość istotny sposób zmienionej w 2017 r. celem umożliwienia stosowania przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1257/2013 z 20.11.2013 r. w sprawie recyklingu statków (Dz.Ur. UE L Nr 330 z 2013 r., s. 1 ze zm.) (przepisy te jednak realizowane są głównie poprzez OdpadyU), a także ustawy z 21.3.1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 2205 ze zm.). W grę mogą wchodzić również przepisy dotyczące ochrony warstwy ozonowej (obecnie ustawa z 15.5.2015 r. o substancjach zubożających warstwę ozonową oraz o niektórych fluorowanych gazach cieplarnianych, t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1951 ze zm., w dość istotny sposób zmienionej w lipcu 2017 r.), w zakresie eksploatacji na statkach urządzeń i instalacji zawierających substancje kontrolowane. Warto tu zwrócić uwagę, iż według NSA art. 2 ust. 4 nie

wyłącza się stosowania opłat za korzystanie ze środowiska przez statki przebywające na morskich wodach wewnętrznych i terytorialnych RP, emitujące do powietrza zanieczyszczenia (wyr. NSA z 25.1.2007 r., II OSK 151/06, ONSAiWSA 2008, Nr 2, poz. 36, s. 115).

Perspektywicznie dla zagadnienia może mieć istotne znaczenie wdrożenie wymagań wynikających ze stosunkowo nowego aktu prawa unijnego w postaci dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/56/WE z 17.6.2008 r. ustanawiającej ramy działań Wspólnoty w dziedzinie polityki środowiska morskiego (Dz.Urz. UE L z 2008 r. Nr 164, poz. 19 ze zm.). Kwestie te regulują przepisy nowego PrWod.

Dział II. Definicje i zasady ogólne

Literatura: *B. Adamiak, J. Borkowski*, Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 2006; *A. Barczak, A. Ogonowska* (red.), Prawo i polityka ochrony środowiska w doktrynie i praktyce, Szczecin 2016; *M. Behnke*, Analiza wariantowa jako przesłanka wskazania wariantu innego niż proponowany przez inwestora lub odmowy wydania decyzji środowiskowej, [w:] *B. Rakoczy, M. Pchatek* (red.), Wybrane problemy prawa ochrony środowiska, Warszawa 2010; *J. Boć* (red.), Prawo administracyjne, Wrocław 1997; *tenże*, Konstytucje Rzeczypospolitej oraz komentarz do Konstytucji RP z 1997 roku, Wrocław 1998; *J. Boć, K. Nowacki, E. Samborska-Boć*, Ochrona środowiska, Wrocław 2002; *J. Borkowski*, Głosa do wyroku NSA z 6.10.1993 r., I SA 1270/93, OSP 1994, Nr 7; *W. Brzeziński*, Ochrona prawna naturalnego środowiska człowieka, Warszawa 1973; *Z. Bukowski*, Pozwolenie zintegrowane, Toruń 2004; *tenże*, Prawo międzynarodowe a ochrona środowiska, Toruń 2005; *Z. Bukowski*, Prawo ochrony środowiska Unii Europejskiej, Warszawa 2007; *Z. Bukowski*, Zrównoważony rozwój w systemie prawa, Toruń 2009; *J. Ciechanowicz-McLean*, Międzynarodowe prawo ochrony środowiska, Warszawa 2001; *J. Ciechanowicz-McLean, Z. Bukowski, B. Rakoczy*, Prawo ochrony środowiska. Komentarz, Warszawa 2008; *T. Czech*, Wina jako przesłanka odpowiedzialności administracyjnoprawnej za szkodę w środowisku, Przegląd Prawa Publicznego 2009, Nr 2; *B. Dalal-Clayton, B. Sadler*, Strategic Environmental Assessment a Sourcebook and Reference Guide to International Experience, London 2005; *W. Dawidowicz*, Wstęp do nauk prawno-administracyjnych, Warszawa 1974; *W. Draniewicz*, Odpowiedzialność za szkodę w środowisku w ustawie o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie – wybrane zagadnienia, MoP 2008, Nr 5; *Z. Duniewska, B. Jaworska-Dębska, R. Michalska-Badziak, E. Olejniczak-Szałowska, M. Stahl*, Prawo administracyjne, Warszawa 2004; *T. Fisher*, Strategic Environmental Assessment in Transport and Land Use Planning, London 2002; *M. Górski*, Odpowiedzialność administracyjnoprawna w ochronie środowiska, Warszawa 2008; *tenże*, [w:] *M. Górski* (red.), Prawo ochrony środowiska, Warszawa 2009; *M. Górski, J. S. Kierzkowska* (red.), Prawo ochrony środowiska, Bydgoszcz; *K. Gruszecki*, Prawo ochrony środowiska. Komentarz, Warszawa 2016; *J. Jans, H. B. Wedder*, European Environmental Law, Groningen 2008; *L. Jastrzębski*, Ochrona prawna przyrody i środowiska w Polsce. Zagadnienia administracyjne, Warszawa 1976; *tenże*, Ochrona środowiska w PRL, Warszawa 1983; *J. Jendroška*, Ocena oddziaływania na środowisko (OOŚ): Fachowa ekspertyza czy procedura z udziałem społeczeństwa. Sytuacja w Polsce na tle tendencji światowych, Wrocław 1997; *tenże*, Ocena strategiczna w Polsce: odrębna procedura czy integralna część procesu planowania, POŚ 2004, Nr 1; *tenże*, Protokół w sprawie strategicznych ocen oddziaływania na środowisko, PiŚ 2003, Nr 3; *tenże*, Regulacja prawna ocen oddziaływania na środowisko w odniesieniu do programów i planów (strategiczna OOŚ) w Unii Europejskiej i prawie międzynarodowym – stan prac. Część I i II, Problemy Ocen Środowiskowych 2000, Nr 1–2; *tenże*, [w:] *J. Jendroška* (red.), Ustawa – Prawo ochrony środowiska. Komentarz, Wrocław 2001; *J. Jendroška, M. Bar*, Prawo ochrony środowiska. Podręcznik, Wrocław 2005; *A. Kassenberg*, Strategiczne oceny oddziaływania na środowisko jako narzędzie wdrażania zasad zrównoważonego rozwoju, [w:] Oceny oddziaływania na środowisko na szczeblu krajowym i regionalnym, Kraków 2005; *M.M. Kenig-Witkowska*, Jus contrahendi w sprawach dotyczących środowiska w prawie Unii Europejskiej, [w:] *E. Piontek, A. Zawidzka* (red.), Szkice z prawa Unii Europejskiej, t. I, Prawo instytucjonalne, Kraków 2003; *taż*, Prawo środowiska Unii Europejskiej, Warszawa 2005; *A. Kiss, D. Shelton*, Manual of European Environmental Law, Cambridge 1997; *M. Kistowski, M. Pchatek*, Natura 2000 w planowaniu przestrzennym – rola korytarzy ekologicznych, Warszawa 2009; *P. Korzeniowski*, [w:] *M. Górski* (red.), Prawo ochrony środowiska, Warszawa 2018; *tenże*, Zasady ogólne w prawie ochrony środowiska, Łódź 2010; *R. Kowalczyk, A. Starzewska-Sikorska*, Strategiczne oceny oddziaływania na środowisko w układach sektorowych, Gdańsk 2003; *A. Lipiński*, Prawne podstawy ochrony środowiska, Warszawa 2010; *A. Łopatka*, Wstęp do prawoznawstwa, Warszawa 1975; *P. Matyjasiak, M. Pchatek*, Rola przyrodnika w procesie inwestycyjnym, materiał